Olaylar.-2026.-9-15 oktyabr.-№37.-S.11.

Tolerantlıq və millətlərarası münasibətlər: qarşılıqlı anlaşmaya aparan yol

İstiqamət: dini və milli tolerantlıq, millətlərarası münasibətlərin inkişaf etdirilməsi

Zeynəb Mustafazadə

Müasir dünyada müxtəlif dinlərə, millətlərə və mədəniyyətlərə mənsub insanların eyni cəmiyyətdə sülh və qarşılıqlı hörmət şəraitində yaşaması mühüm məsələlərdən biri olaraq qalır. Qloballaşma, insanların bir ölkədən digərinə köçməsi, müxtəlif xalqlar arasında əlaqələrin genişlənməsi və informasiya mübadiləsinin sürətlənməsi fərqli mədəniyyətlərin daha sıx təmasda olmasına səbəb olur. Belə bir şəraitdə dini və milli tolerantlığın qorunması, millətlərarası münasibətlərin düzgün istiqamətdə inkişaf etdirilməsi cəmiyyətlərin gələcəyi baxımından xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Tolerantlıq ən sadə mənada fərqli düşüncəyə, inanca, mədəniyyətə və həyat tərzinə hörmətlə yanaşmaq deməkdir. Lakin tolerantlığı yalnız fərqliliklərə dözmək kimi qiymətləndirmək düzgün olmaz. Tolerantlıq eyni zamanda qarşı tərəfi olduğu kimi qəbul etmək, onun hüquq və azadlıqlarına hörmət göstərmək, ayrı-seçkiliyə yol verməmək və müxtəlif qruplar arasında dialoqun formalaşmasına şərait yaratmaqdır. Din insanların dünyagörüşünün və mənəvi dəyərlərinin formalaşmasında mühüm rol oynayır. Müxtəlif dinlərin və dini cərəyanların mövcud olduğu cəmiyyətlərdə qarşılıqlı hörmətin qorunması sosial sabitlik baxımından vacibdir. İnsanların dini etiqad azadlığına hörmət edilməsi, onların inancına görə ayrı-seçkiliyə məruz qalmaması sağlam ictimai münasibətlərin əsas göstəricilərindən biridir. Eyni zamanda dini inancların fərqli olması insanların bir-birinə qarşı münasibətində qarşıdurma yaratmamalıdır.

Düşünürəm ki, dini tolerantlığın əsas dayaqlarından biri düzgün məlumatlandırmadır. İnsanlar bir-birinin dini və mədəni dəyərləri haqqında nə qədər çox məlumat əldə etsələr, yanlış təsəvvürlərin və stereotiplərin yaranması üçün bir o qədər az imkan qalır. Bəzən insanlar tanımadıqları və haqqında kifayət qədər məlumat sahibi olmadıqları dini və ya milli qruplara qarşı müəyyən stereotiplər formalaşdırırlar. Bu isə cəmiyyətdə anlaşılmazlıqların yaranmasına səbəb ola bilər. Maarifləndirmə isə belə halların qarşısının alınmasında mühüm vasitədir. Milli tolerantlıq da bu baxımdan xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Eyni ölkədə müxtəlif millətlərin nümayəndələrinin yaşaması cəmiyyət üçün yalnız müxtəliflik deyil, həm də zənginlikdir. Hər bir xalq öz dili, mədəniyyəti, adət-ənənələri və tarixi ilə cəmiyyətin ümumi mədəni mənzərəsinə öz töhfəsini verir. Müxtəlif milli qrupların öz mədəni xüsusiyyətlərini qoruyaraq ümumi ictimai dəyərlər ətrafında birləşməsi sosial həmrəyliyin möhkəmlənməsinə xidmət edir. Millətlərarası münasibətlərin inkişafı da məhz bu yanaşmadan keçir. Müxtəlif millətlərin nümayəndələri arasında münasibətlərin yalnız gündəlik ünsiyyət səviyyəsində deyil, təhsil, mədəniyyət, iqtisadiyyat, elm, idman və digər sahələrdə inkişaf etdirilməsi vacibdir. Birgə layihələr, mədəni tədbirlər, festivallar, sərgilər və müxtəlif ictimai təşəbbüslər xalqlar arasında qarşılıqlı anlaşmanın güclənməsinə şərait yarada bilər. Xüsusilə gənc nəslin bu prosesdə rolu böyükdür. Gənclər müxtəlif ölkələrin və xalqların nümayəndələri ilə daha çox ünsiyyətdə olur, sosial şəbəkələr və digər kommunikasiya vasitələri ilə fərqli mədəniyyətlərlə tanış olurlar. Bu imkanlardan düzgün istifadə edildikdə gənclər tolerantlıq və qarşılıqlı hörmət prinsiplərinin cəmiyyətdə daha geniş yayılmasına töhfə verə bilərlər. Bunun üçün məktəblərdə və ali təhsil müəssisələrində fərqli mədəniyyətlərə, dinlərə və xalqlara hörmət mövzusunda maarifləndirici fəaliyyətlərin aparılması faydalıdır. Media da dini və milli tolerantlığın formalaşmasına ciddi təsir göstərən sahələrdəndir. Kütləvi informasiya vasitələri müxtəlif dini və milli qruplar haqqında məlumat yayarkən obyektivliyə və həssas yanaşmaya xüsusi diqqət yetirməlidir. Xüsusilə millət, din və etnik mənsubiyyətlə bağlı mövzularda istifadə olunan ifadələr cəmiyyətdə müəyyən təsəvvürlərin yaranmasına səbəb ola bilər. Buna görə biz jurnalistlərin belə mövzulara yanaşmasında məsuliyyətli dil və faktlara əsaslanan təqdimat mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Düşünürəm ki, millətlərarası münasibətlərin inkişafında ən mühüm amillərdən biri qarşılıqlı etimaddır. İnsanlar bir-birini yalnız milli və ya dini mənsubiyyətinə görə qiymətləndirməməli, ilk növbədə onun şəxsiyyətinə, davranışına və cəmiyyətə münasibətinə diqqət yetirməlidir. Fərqli millətlərdən olan insanların bir-birini yalnız müəyyən stereotiplər üzərindən tanıması sağlam münasibətlərin yaranmasına mane ola bilər. Əsl münasibət isə birbaşa ünsiyyət, əməkdaşlıq və qarşılıqlı təcrübə əsasında formalaşır.

Dini tolerantlığın inkişafında dini icmaların da mühüm rolu var. Müxtəlif dini icmalar arasında qarşılıqlı əlaqələrin gücləndirilməsi, birgə sosial və humanitar layihələrin həyata keçirilməsi insanlar arasında həmrəylik hissini artırır. Dini bayramlar və mədəni tədbirlər zamanı müxtəlif icmaların bir-birinə hörmət nümayiş etdirməsi də cəmiyyətdə müsbət münasibətlərin möhkəmlənməsinə xidmət edir. Millətlərarası münasibətlərin inkişaf etdirilməsi yalnız sosial sabitliyə deyil, həm də ölkənin inkişafına müsbət təsir göstərir. Qarşılıqlı etimadın olduğu cəmiyyətdə insanlar əməkdaşlığa daha açıq olur, müxtəlif ideyaların və təcrübələrin bir araya gəlməsi üçün imkanlar genişlənir. Mədəni müxtəliflik yaradıcılıq və yeni yanaşmalar üçün də zəmin yarada

bilər. Bu baxımdan tolerantlıq yalnız mənəvi dəyər deyil, həm də sosial və iqtisadi inkişaf üçün əlverişli mühit yaradan amildir.

Bütün bunların fonunda belə nəticəyə gəlmək olar ki, dini və milli tolerantlıq, eləcə də millətlərarası münasibətlərin inkişafı uzunmüddətli və davamlı prosesdir. Bunun üçün yalnız dövlət qurumlarının deyil, ailənin, təhsil müəssisələrinin, medianın, dini icmaların, vətəndaş cəmiyyətinin və hər bir fərdin üzərinə müəyyən məsuliyyət düşür. Hər bir insan öz davranışı ilə cəmiyyətdə ya qarşılıqlı hörmət mühitinin yaranmasına, ya da fərqliliklər arasında məsafənin artmasına təsir göstərə bilər.

Düşünürəm ki, müxtəlif dinlərə və millətlərə mənsub insanların bir-birini daha yaxşı tanıması, ortaq dəyərlər ətrafında birləşməsi və fərqliliklərə hörmətlə yanaşması gələcək üçün ən sağlam yollardan biridir. Tolerantlıq insanların öz kimliyindən imtina etməsi deyil, başqasının kimliyinə də hörmət etməsidir. Milli və dini müxtəliflik düzgün yanaşma şəraitində cəmiyyəti parçalamaq əvəzinə onu daha da zənginləşdirə bilər. Nəticə etibarilə, millətlərarası münasibətlərin inkişaf etdirilməsi qarşılıqlı hörmət, bərabərlik, dialoq və etimad prinsiplərinə əsaslanmalıdır. Dinlər və millətlər arasında fərqliliklərin olması təbii haldır. Əsas məsələ həmin fərqliliklərin qarşıdurma deyil, əməkdaşlıq və qarşılıqlı anlaşma üçün imkan yaratmasıdır. Cəmiyyətdə hər kəsin özünü təhlükəsiz, bərabərhüquqlu və hörmət edilən hiss etməsi isə həm sosial sabitliyin, həm də sağlam gələcəyin mühüm şərtlərindən biridir.